



Zeven gewoonten van 'The leader in me'

# Werken aan persoonlijkheid

Kleuters hebben invloed op hoe ze omgaan met de wereld. Daar hebben ze vaardigheden bij nodig die ze nog moeten ontwikkelen. 'The leader in me' is een aanpak die kan helpen bij het ontwikkelen van hun persoonlijkheid en het grip krijgen op hun eigen leven.

**Hilbertine Bos** is onderwijs-pedagoog en groepsleerkracht op de Ichthusschool in Nijkerk

**Hans Bakker** is onderwijs-pedagoog en lector 'Talenten & Opbrengsten' aan de pabo van de Christelijke Hogeschool Ede

Een kleuter wordt van een egocentrisch wezen steeds meer een sociaal wezen. Vandaar dat het jammer is om pas in de puberteit of volwassenheid te werken aan de persoonlijkheid. Door schade en schande hebben veel mensen een persoonlijkheid ontwikkeld en geleerd om keuzes te maken, maar dat kunnen ze al zoveel eerder leren. Hoe kan dan een methodiek als middel dienen voor persoonsontwikkeling?

## The leader in me

De Amerikaan Stephen Covey (1932-2012) heeft met zijn zeven gewoonten (Covey, 2010) een miljoenenpubliek bereikt. Hij leert ons hoe we via zeven gewoonten meer sturing aan ons leven kunnen geven door onszelf en anderen beter te leren begrijpen. Deze aanpak wordt ook wel 'The leader in me' genoemd. Sean Covey, de zoon van Stephen Covey, schreef *De zeven eigenschappen van Happy Kids* (Covey, 2014). De gedachte is dat de wereld niet maakbaar is, maar dat jij wel invloed hebt op hoe je omgaat met de wereld. Dit geldt ook voor kleuters. Hiervoor hebben ze vaardigheden nodig die ze kunnen ontwikkelen met behulp van The leader in me. Basisschool De Bron in Barneveld en de Rehobothschool in Nijkerk werken met deze aanpak.

## Zeven gewoonten

The leader in me heeft zeven eigenschappen als uitgangspunt (zie figuur 1):

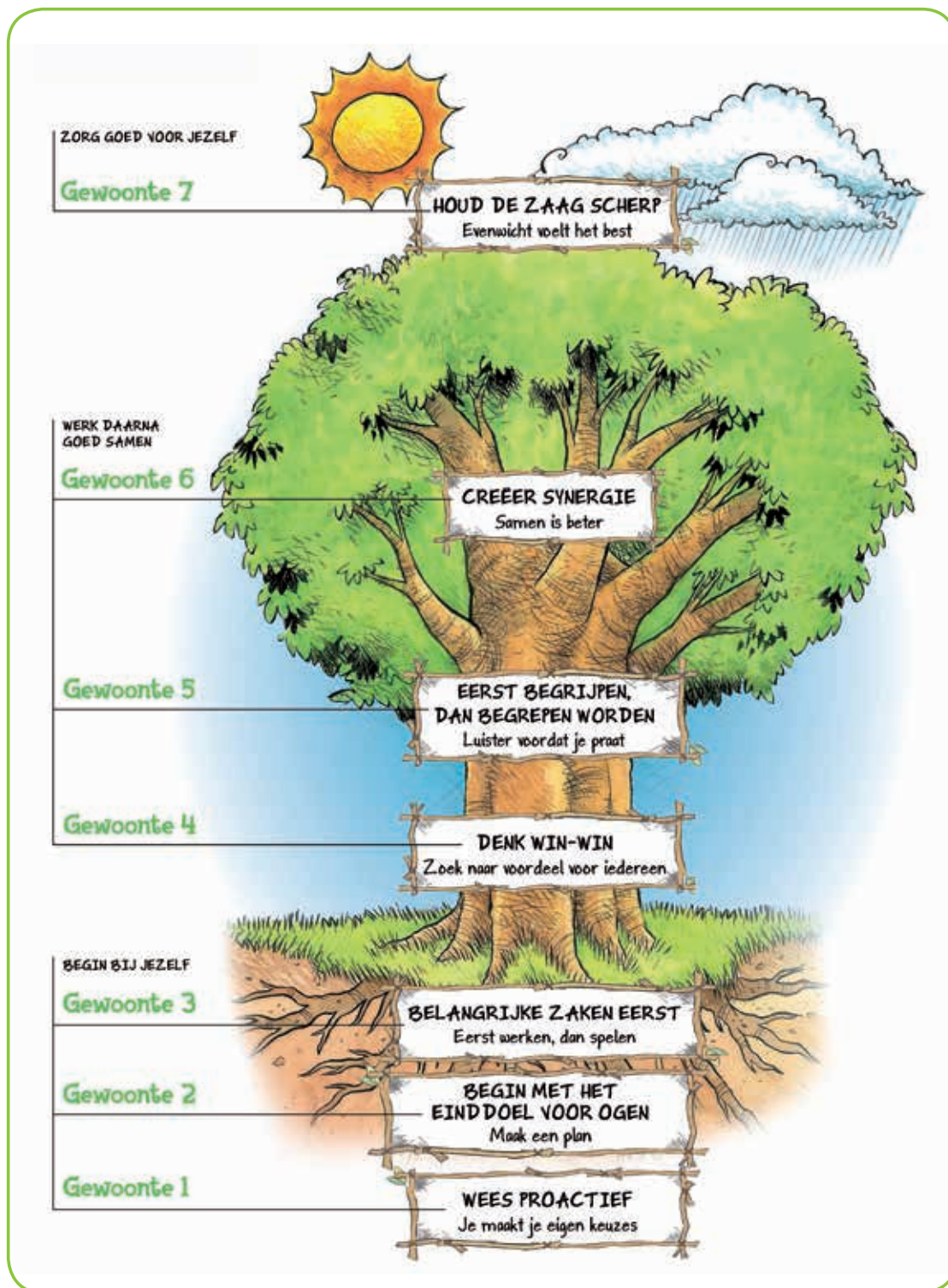
1. **Wees proactief.** Je maakt je eigen keuzes. Je hebt invloed op je eigen leven, wees trots op jezelf en toon initiatief. Als er bij kleuters iets fout dreigt te gaan tijdens een spelactiviteit, kunnen zij daar zelf iets aan doen zonder de ander gelijk de schuld te geven. Ze leren binnen de speelwereld om hun spelgenoten op een juiste manier aan te vullen.
2. **Begin met het einddoel voor ogen.** Rond een thema werk je ergens naar toe. Bij het thema 'Verkeer' bouw je bijvoorbeeld een verkeerstuin. Niet om tentoon te stellen, maar om mee te spelen en iedere keer weer spullen aan toe te

voegen. Het kind krijgt een papier waarop het tekent wat zijn doel is en wat hij daarvoor nodig heeft: een verkeerslicht. Bij botsingen op het speelplein kan het licht dienst doen en zo wordt de tuin uitgebreid vanuit de kleuteradviezen.

3. **Belangrijke zaken eerst.** Met kleuters kan besproken worden dat er geen verschil bestaat tussen werken en spelen, maar dat er wel een volgorde kan zitten in wat je af wilt maken. Wat ga je eerst doen als we naar buiten gaan?
4. **Denk win-win.** Iedereen kan winnen, dat is het zoeken naar voordeel voor iedereen. Als je een plan hebt bedacht om te spelen in de huishoek, maar je wordt het niet eens wie de moeder is, bedenken we een oplossing die voor iedere kleuter goed voelt.
5. **Eerst begrijpen, dan begrepen worden.** Luister voordat je praat. Leer door verschillende brillen te kijken. Kleuters zijn nog erg op zichzelf gericht. Bij het samenwerken zien we dat ze vooral vanuit hun eigen beelden de samenwerking aangaan. De vaardigheid luisteren naar de ander vergt veel training, maar is op deze leeftijd wel aan te leren en belangrijk voor goede relaties met anderen (Janssen-Vos, 2012).
6. **Creëer synergie.** Dit gaat over hoe je samen tot de beste oplossing komt. Afhankelijk van de ontwikkeling van het kind levert samen bouwen in de bouwhoek een mooi bouwwerk op en het is bovendien gezellig.
7. **Houd de zaag scherp.** Evenwicht voelt het best. Dat betekent niet altijd werken, maar ook tijd nemen voor leuke dingen. Het is belangrijk om kleuters te leren om creativiteit en inspiratie te zoeken.

## Boom en persoonlijk leiderschap

Persoonlijk leiderschap wordt gesymboliseerd door een boom. De wortels verbeelden de eerste drie gewoonten: het stevig staan. Dit zorgt voor onafhankelijkheid en zelfkennis. De stam symboliseert gewoonte vier tot en met zes. Die gaan over jezelf in verhouding tot anderen. Als je deze



Figuur 1 – De boom van de zeven gewoonten

© CPS

beheerst, ben je 'wederzijds afhankelijk', samen in sociaal opzicht. Gewoonte zeven omvat alles en staat voor balans in je leven (zie figuur 1).

### In de praktijk

Basisschool De Bron beschrijft zichzelf als volgt: 'We zijn een The leader in me-school, omdat we elk kind in zijn totaliteit tot zijn recht willen laten komen. Daar gebruiken we de zeven gewoonten voor: We willen uiteindelijk bereiken dat kinderen persoonlijk leiderschap tonen en grip hebben op hun leven.' Juf Dorien Hoekzema van De Bron: 'We zochten een diepere waarde die aansloot bij onze identiteit als school en kwamen terecht bij The leader in me. In

eerste instantie schrok de naam af, omdat we leiderschap associeerden met 'haantje de voorste' zijn, maar we ontdekten dat het niet bij kleuters om 'leidertjes' gaat, maar om persoonlijkheid, de leider in en over jezelf zijn. Voor ons is het doel om het middel The leader in me te gebruiken om de kinderen met hun mogelijkheden te leren als sociaal wezen deel te laten nemen aan de hele gemeenschap. Wij zijn ervan overtuigd dat ieder mens geschapen is met unieke talenten en met een eigen doel. Ieder mens krijgt de keus om zijn talenten te gebruiken en moet keuzes maken in het leven, maar hoe doe je dat dan? Het is uniek zijn in relatie tot de gemeenschap, de sociale context.'

>>

Juf Gineke Drost van de Rehobothschool geeft aan: 'Het werken met The leader in me is niet een lesje dat we doen met jonge leerlingen, maar het taalgebruik en de gewoonten passen we toe door alles heen. Dat is niet in een uurtje te plannen. Er is genoeg in de klas zichtbaar over de gewoonten. En het thema wat we net afgesloten hebben, ging over de fotograaf. De leerlingen hebben zelf foto's gemaakt van elke gewoonte.' De foto's hangen in de klas bij de picto's van de gewoonten.

Beide scholen werken met leerlingportfolio's. Elke leerling krijgt vanaf het begin van zijn schoolperiode een portfolio en die gaat mee tot en met groep 8. In het portfolio komen ook de zeven gewoonten terug, bijvoorbeeld bij de sociaal-emotionele ontwikkeling. De kritische kanttekening betreft dat The leader in me een middel is en geen doel. Daarom heeft De Bron er bijvoorbeeld voor gekozen om in de kleuterklas vooral een kritische kijk te hebben op de eerste drie gewoonten. Deze gewoonten passen goed bij jezelf, het zijn je wortels. Overigens betekent dit niet dat over gewoonte vier tot en met zeven geen opmerking komt binnen de sociaal-emotionele ontwikkeling. 'Bij de ene kleuter vul je na een half jaar al één van de gewoonten in op het ontwikkelde formulier voor het leerlingportfolio. Bij de ander pas na anderhalf jaar, afhankelijk van de ontwikkelingsfase van het kind', aldus juf Dorien, die aangeeft dat bij haar de drie eerste gewoonten centraal staan in de groep. Volgens haar vragen de gewoonten vier tot en met zeven al een vorm van socialisatie en komen deze gedurende de kleuterjaren aan bod, maar daar begin je niet mee.

Het toepassen van The leader in me is niet slechts een gewoonte op school, maar het gaat verder. Vanuit de school wordt gestimuleerd om ook thuis via de zeven gewoonten te handelen. Zo zegt juf Dorien: 'Als de link naar thuis er ook is, dan is het niet alleen iets wat je bij juf Dorien in de klas gebruikt, maar dan wordt het een deel van je leven.' Om dat te bereiken hebben beide scholen verschillende middelen ingezet, zoals ouderavonden, groepspresentaties en leiderschapsdagen. Bij leiderschapsdagen staat bijvoorbeeld een kleuter samen met een oudere leerling klaar om ouders rond te leiden door de school. Ze vertellen over het onderwijs en geven een beeld van de school aan belangstellenden. Leerlingen krijgen op dat moment de kans om sociale rollen van de praktijk te oefenen, zoals gasten rondleiden en uitleggen hoe de dingen gebeuren.

### Geen trucje

Als schoolteam moet je echt gemotiveerd zijn om het concept The leader in me toe te passen. Het moet onderdeel worden van de schoolcultuur. Het gevaar is dat het een trucje wordt om zo alleen het gedrag van leerlingen op school te beïnvloeden. Als het zich bij kinderen niet verinnerlijkt, wordt het nooit een *way of live*. Dat betekent ook dat je als team daaraan moet bijdragen.

Niet alleen de kinderen, maar ook alle teamleden horen bij de schoolcultuur. Op beide scholen



schrijven leerkrachten hun mission statement. Het mission statement van juf Dorien? Daar is ze heel duidelijk over: 'Het belangrijkste vind ik dat kleuters eerst goed geaard zijn. Kinderen komen veelal uit een heel warm gezin waaruit zij al wortels hebben meegekregen. Je ziet dat ze nu de eerste stap in de wereld zetten. Dat beleven ze in mijn klas: een nieuwe omgeving en een nieuwe groep. Ik mag ze daar helpen om antwoord te vinden op: wie ben ik?, wie mag ik zijn in deze groep? en wat kan ik? Juf Gineke is ook duidelijk in haar mission statement: 'Goed luisteren naar de kinderen in mijn groep om te begrijpen wat ze nodig hebben.'

### Kleuters aan het woord

Wat betekent 'synergie'? Twee kinderen van de Rehobothschool in de groep van juf Gineke zeggen in koor: 'Daar word je blij van.' Lucas zegt: 'Je wordt er blij van als je samen dingen kan doen.' Sem bevestigt dat. 'Belangrijke dingen eerst' betekent in de regel dat kinderen de keuzeactiviteiten het allereerst kiezen, zodat ze zich daarna aan het vrije spel kunnen wijden. Spelenderwijs worden hier de zesde en de derde gewoonte toegepast. Op een platform in de klas is een huishoek gesitueerd die bereikbaar is met een trap. Daarin spelen Anne, Rose en Ottolien. Ze laten me toe in hun spel. Na een observatie probeer ik verdieping in het spel aan te brengen door vragen te stellen (met de angst daardoor juist het spel te doven) en een rol als klant aan te nemen, maar ze laten zich niet van hun stuk brengen. We zijn kaarsen bij elkaar aan het leggen om te verkopen op de kerstmarkt. Gewoonte zes, 'synergie', is hier het toverwoord. Anne pakt de handschoen van de verdieping op en komt op het idee om stickers te plakken op de kaarsen waar de prijs op komt te staan.



De gewoonte 'synergie' in beeld: er wordt goed samengewerkt

### Balans

Juf Gineke maakt op een speelse wijze de balans op aan het eind van de ochtend en ze bespreekt welke strategieën van Covey (2014) goed uit de verf zijn gekomen. De kinderen die een 'good practice' laten zien, worden gepluimd zonder al te zeer de nadruk op het resultaat te leggen en mogen een kleine stuiterbal in de pot van de betreffende strategie doen. 'Houd de zaag scherp' heeft Gineke ook gezien en ze vraagt aan de kinderen waar dan wel. 'Daar waar je blij van wordt, ja!' Jullie mogen een bal in de glazen pot doen! Die mag in pot zeven en parmantig lopen twee jongens naar de juiste pot om de bal erin te doen. De positieve psychologie is een leidend paradigma in de benadering van Gineke en dat zie je zijn werk doen bij kleuters die blij de groep verlaten om naar buiten te gaan voor de middagpauze. In een nagesprek geeft Gineke aan dat The leader in me kinderen in hun kracht zet. Ook dat ouders in de thuissituatie de gewoonten toepassen. Vooral de gewoonte 'proactief' hoort ze vaak terug van ouders. Gezamenlijke taal met kinderen, collega's en ouders is een punt waaraan steeds gewerkt moet worden. Dat gaat niet vanzelf.

### Doordenken

Zonder het woord 'kritiek' te noemen, willen we aanknopingspunten geven voor verder doordenken. Wat opvalt, is dat juf Dorien en juf Gineke gaan voor The leader in me en er consequent handen en voeten aan geven. Ze personaliseren beiden het proces van het werken met de zeven gewoonten. In de observaties van beide groepen komt 'synergie' het meest voor. Ze worden hierin gestimuleerd, afgestemd op en met respect voor de ontwikkelingsfase waarin ze zich bevinden. In groep 2

helpt deze gewoonte hen over te steken naar de ander om samen iets te ondernemen en rekening te houden met elkaar. 'Proactief' en 'begin met het einddoel voor ogen' volgen 'synergie' op de voet als gewoonten die in de praktijk veel voorkomen bij beide kleuterleerkrachten.

In beide basisscholen staat ontwikkelingsgericht onderwijs (OGO) centraal in de onderbouw. Hoe geef je dan bijvoorbeeld invulling aan de gewoonte 'belangrijke dingen eerst'? Moeten kleuters eerst keuzeactiviteiten maken die de vaardigheden als knippen, plakken en tekenen aanscherpen? Dat zou betekenen dat zaken worden losgetrokken. Het rationale dat achter dit idee schuilgaat, kan bij de kleuter de indruk wekken dat spelen geen belangrijke activiteit is. Dat zou het verkeerde beeld kunnen geven dat de 'homo ludens' (spelende mens) niet belangrijk is. En hoeveel volwassenen hebben daarvan nog last? Bij navraag bij beide leerkrachten bleek het adagio te gelden: 'spelen is leren en leren is spelen'. Bij het creëren van de betekenisvolle omgeving, zoals dat bij OGO gebruikelijk is, kunnen juist de bovengenoemde vaardigheden geoefend worden in samenhang met de sociaal-culturele activiteiten. En dan kan The leader in me een mooi middel zijn om gestalte te geven aan OGO. En dat is ook de mening van beide leerkrachten. 🌱

Lees ook het artikel 'Spelen in het dorp Zeveniek' over de zeven eigenschappen van Happy Kids op pagina 28.

## Literatuur

- Covey, S.R. (2010). *De zeven eigenschappen van effectief leiderschap*. Amsterdam: Business Contact.
- Covey, S. (2014). *De zeven eigenschappen van Happy Kids*. Amsterdam: Business Contact.
- Janssen-Vos, F. (2012). *Baanbrekers en boekhouders*. Assen: Van Gorcum.

# Verwacht in HJK



• Nicole van Amelsvoort

## De vlam in de pan

Betrokkenheid werkt als een vuur. Spelen met loose parts laat de vlam in de pan slaan bij zowel leerkrachten als kinderen. Verbondenheid met materialen is hierbij erg belangrijk. Hoe kan een leerkracht bijdragen aan die verbondenheid en wat zijn de mogelijke gevolgen?

## Aan de slag met kamishibai

In de rubriek BoekIndruk wordt onder andere het boek *Aan de slag met kamishibai* besproken. De kamishibai is van oorsprong een Japanse vertelvorm, waarbij een verhaal verteld wordt aan de hand van dynamische tekeningen. Deze tekeningen schuif je in een vertelkast. In dit boek wordt beschreven wat de rol van de leerkracht als verteller is.



• Ullstein Bild

## Maria Montessori

In de artikelenreeks 'Op de schouders van ...' staan diverse pedagogen centraal die belangrijk zijn geweest voor de ontwikkeling van het onderwijs aan het jonge kind. En in deel zes staat Maria Montessori centraal, de grondlegger van het montessorionderwijs van vandaag de dag.

HJK (De wereld van het jonge kind) bestaat al meer dan 45 jaar en is het bekendste vakblad voor ontwikkeling, opvoeding en onderwijs aan jonge kinderen. HJK biedt actuele en betrouwbare vakinformatie en maakt daarbij een koppeling tussen theorie en praktijk.

## Niets missen?

Neem dan een combi-abonnement op HJK én JSW (het vakblad voor de midden- en bovenbouw) en betaal slechts € 119,50.

[www.hjk-online.nl/abonneren](http://www.hjk-online.nl/abonneren)

## Op de hoogte blijven van de ontwikkelingen rondom het jonge kind?



Betaal voor een  
combi-abonnement met  
JSW slechts € 119,50  
per jaar

## Neem een abonnement op HJK

HJK lezen op  
tablet en pc  
via Schooltas

Studenten  
ontvangen  
**50%**  
korting

Ontvang 10 x HJK

Krijg toegang tot  
het digitaal archief  
>1.000 artikelen

## voor slechts €79,95 per jaar

Meer weten? Ga naar [www.hjk-online.nl](http://www.hjk-online.nl) of bel 088-2266691